

Лекція 16-17.

Тема. Світова політика. Глобальні проблеми сучасності.

План лекції

1. Світова політика як соціальний феномен.
2. Субекти світової політики
3. Світовий політичний процес
4. Політична глобалістика: предмет, структура, категорії.
5. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності

Література:

1. Баранівський В.Ф. Політологія: Підручник / В.Ф. Баранівський. – Київ: Національна академія управління, 2016 р. – 236 с.
2. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: Підручник / О.В. Воронянський, Т.Ю. Кулішенко, І.В. Скубій. – Харків: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017 р. – 180 с.
3. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: Підручник (для студ. Вищ. Навч. Закл.) / М.І.Горлач, В.Г. Кремень. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Томахів В. Політологія, Навч. Посібник. Вид. т-е, доповнене / В. Томахів. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018 р. – 244 с.
6. Тупчієнко Л.С. Політологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.С. Тупчієнко. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 268 с.
7. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник / Л.С. Шляхтун. – К.: Центр учбової літератури, 2010 р. – 472 с.

Зміст лекції

1. Світова політика як соціальний феномен.

Головною відмінною рисою сучасного світу є його перехід у якісно новий стан. По-перше, іншою стала загальна архітектура міжнародного життя. Світ перетворився із біполярного на багатополарний. По закінченні "холодної війни" та завершенні ери протистояння двох соціально-політичних систем у міжнародних відносинах розгортається дуже складний процес становлення нових пріоритетів і цінностей, утверджуються нові центри міжнародного життя, якісно змінюється склад активних членів міжнародної спільноти, ускладнюється зміст їхніх взаємовідносин. По-друге у межах геополітичного простору колишньої світової наддержави - Радянського Союзу у зовсім інших політико-ідеологічних і культурно-історичних межах утворились нові незалежні держави, які прагнуть бути рівними й повноправними членами світової спільноти. По-третє, глобалізація, що охоплює сьогодні всі сторони життя, стає домінуючим фактором у світовій політиці й міжнародних відносинах. Зачіпаючи корінні основи існуючого світопорядку, глобалізація ставить держави в ситуацію, коли їхня внутрішня політика часто відіграє не меншу роль на світовій арені, аніж зовнішня. Оцінюючи наслідки глобалізації у світовій політиці, ми розуміємо одне: світ стоїть на порозі глобального трансформування взаємовідносин між державами. Феномен світової політики-один із основних для розуміння сучасного контексту відносин у світі.

Комплексний аналіз політики має на увазі її вивчення як на національному, так і на міжнародному рівні. А обумовлено це тим, що сама природа політики характеризується взаємодією і протидією різних інтересів та сил як всередині тієї чи іншої країни, так і на міжнародній арені.

У сучасному світі різні рівні політики (мікро-, макро- та мега-) тісно пов'язані й дуже впливають один на одного. Політика, яка виходить за межі національних держав, має певні ознаки:

- - **зовнішня політика** - це зовнішня дія однієї нації, однієї держави. Вона визначає діяльність або бездіяльність (іноді) держави стосовно інших країн;
- - **міжнародна політика** - сукупна діяльність держав на міжнародній арені;
- - **міждержавна політика** - відображення системи відносин між державами, їх органами, службами і представниками (президент, парламент, уряд, міністерство закордонних справ та ін.);
- - **наднаціональна політика** - відносно нове у політичному лексиконі поняття, що не набуло поширення у вітчизняній політології. Воно означає сферу політики, яка утворилася у результаті передачі окремими державами частини своїх суверенних прав наднаціональним органам, покликаним приймати в цій галузі рішення;
- - **мультинаціональна політика** - це спільна діяльність об'єднаних політичних суб'єктів з кількох чи багатьох держав (скажімо, ОБСЄ, ОАЄ), здатна впливати на міжнародні відносини. Суб'єкти цієї політики - національні держави;
- - **транснаціональна політика** - сфера міжнародної діяльності недержавних актів і суб'єктів, партій, профспілок, міжнародних неурядових організацій, транснаціональних корпорацій.

Найбільш загальною із зазначених категорій є світова (міжнародна) політика. Термін "світова політика" у фаховій літературі існує давно і донині вживається довільно, без певного порядку, без будь-якого уточнення змісту, як синонім поняття "міжнародні відносини". Проте світову політику слід розглядати у трьох площинах:

- як соціальний феномен,

- як галузь науки і

- як навчальну дисципліну. У кожній площині дослідники пропонують найрізноманітніші трактування світової політики. Тут важливо зауважити, що становлення світової політики як самостійного дослідницького поля притаманне політичним дослідженням переважно у Росії. Для західних країн характерне розпорошення світополітичної проблематики по різних галузях, а саме світополітичне поле не претендує на автономний академічний простір. У науковців США взагалі відсутня проблема розмежування світової (міжнародної) політики і міжнародних відносин. Обидва ці предметні поля існують нерозчленованими і організаційно можуть бути віднесені як до міжнародно-політичного, так і до загальнополітичного блоків. Між тим до початку XXI ст. у світі вже сформувався набір сюжетів, які прийнято відносити швидше до мікрополітичного, ніж до традиційного міжнародно-політичного поля.

*Наука "світова політика" - це система знань, їх поширення й застосування щодо процесів, які зачіпають інтереси всієї світової спільноти. Становлення і розвиток нового, самостійного наукового напрямку пов'язано передусім з відходом міжнародних відносин від практики двосторонніх взаємозв'язків та з активізацією великої кількості недержавних **акторів** у світовому співтоваристві.*

У цьому контексті варто зважати, що поняття світової політики пов'язане з іще однією важливою проблемою сучасного світового розвитку - проблемою управління. Саме слово "політика" у перекладі з грецької означає "мистецтво управління" державою, спільнотою, міждержавними відносинами. Політика - це сфера діяльності, пов'язана із владними відносинами між людьми, соціальними групами, народами, націями, державами. Отож, дослівно словосполучення "світова політика" можна інтерпретувати як мистецтво управління світовим співтовариством, у якому численні державні й недержавні актори

утворюють складну систему взаємозв'язків у всіх галузях їхньої діяльності - від політичної та економічної до культурної та інформаційної.

Як соціальний феномен світова політика характеризує новий якісний стан міжнародного середовища, в якому діють суб'єкти міжнародної взаємодії - як традиційні (держави), так і нові (решта). Але для власного місця світова політика повинна мати свій об'єкт аналізу. І таким **об'єктом**, як нам видається, є **глобальний феномен і сучасні світополітичні трансформації**, що завершили в першому десятилітті XXI ст. **перехід від системи традиційних міжнародних (міждержавних) відносин до складнішої системи відносин - глобальних відносин.**

Під глобальною системою слід розуміти об'єктивно створювану в епоху глобалізації систему глобального впливу всіх суб'єктів світової політики.

У наш час актуалізовані і такі параметри нової якості світової політики, як характер еволюції систем озброєнь та швидкість поширення технологій їх виробництва по світу, показники транс націоналізації міжнародної економіки, характеристики всесвітнього віртуального простору (включаючи сферу дії глобальних систем наведення ракет), контури сфери єдиного розуміння моралі та права, транспортна система планети, Інтернет, глобалізація. Усе це цілком і повністю - з арсеналу світополітичного аналізу.

Із гносеологічної точки зору світова політика являє собою сучасний етап розвитку традиційної системи міжнародних відносин, які представлені переважно відносинами між державами. У цьому разі гносеологічна спорідненість світової політики і міжнародних відносин очевидна, однак предметні поля вивчення вже багато в чому різні. Така обставина пов'язана з тим, що в 1990-х рр. різко змінився зміст спілкування між суб'єктами у міжнародній системі. Не тільки нові суб'єкти, але й держави почали вступати у різнопланові взаємодії з приводу кроків не лише відносно одне одного, але й у своїх внутрішньополітичних проблемах. Така практика здобула моральну, а згодом і політичну легітимність, що й ознаменувало появу нової міжнародної політичної реальності. Ясна річ, спроби деяких країн давати оцінки внутрішнім процесам в інших країнах або ж у групі країн, впливати на них чи навіть прямо втручатися у внутрішні справи зарубіжних держав, вдаючись до воєнної сили, за "нормою" вестфальських установок - незаконні й неприпустимі. Але тепер втручання у справи інших країн перетворюється на норму поведінки, правило, що підкріплюється достатньою військовою силою (наприклад, блоку НАТО). Суверенітет як принцип відкрито піддано сумніву.

Таким чином, сучасна міжнародно-політична реальність відображає перетворення не лише у сфері суто зовнішньополітичної взаємодії акторів, а також і щодо впливу акторів світової політики на всю глибину внутрішньої політики держав.

Виходячи із зазначеного, узагальнимо: якщо традиційні міжнародні відносини - це переважно відносини між державами з приводу їхньої політики одна щодо одної та із загальносвітових проблем, то **світова політика - це сфера нерозчленованої взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин з приводу їх дій як одне щодо одного та у вирішенні загальносвітових проблем, так і політики кожного з них відносно власних внутрішніх проблем і ситуацій.**

Існує також точка зору, що міжнародні відносини - це інституційна основа, а світова політика є конкретним наповненням того ж самого процесу. Саме в цьому контексті набуває свого сенсу світова політика як соціальний феномен, пов'язаний з появою нових акторів і феноменів, нових просторів і вимірів, які виникають на межі дій національних політик, глобальних інституцій та самостійних позанаціональних політик антиглобалістських організацій, терористичних мереж, транснаціональних організацій, Інтернет-спільнот - усього того, що становить реальну політичну дійсність XXI ст.

Отже, світова політика є результатом глибокого трансформування міжнародних зв'язків та взаємодій, виникнення нових загальних проблем, розв'язання яких уже неможливе в рамках національно-державних кордонів. Внаслідок невідворотних змін міжнародна система набуває глобального, загальносвітового характеру, що вимагає адекватного глобального управління, яке б не виходило за межі цивілізованих норм.

2. Суб'єкти світової політики.

Світова (міжнародна) політика - це сукупна політична діяльність основних суб'єктів міжнародних відносин: інтегрований процес, виражений у діяльності держав та інших легітимних і загальновизнаних органів та організацій світового масштабу.

Держави - наймогутніші й організовані суб'єкти, які зосередили у своїх руках основні засоби впливу на міжнародне життя. Тільки держава наділена суверенітетом, тільки у держави існують реальні можливості застосування сили в міжнародних відносинах. Саме через державу народи й нації організовано представляють свої інтереси на світовій арені. Жодне розвинуте суспільство не може існувати поза державою, яка необхідна для організації внутрішнього і міжнародного життя. Держави визначають і контролюють діяльність інших учасників міжнародних зв'язків - адміністративних одиниць (область, край, регіон), громадських організацій, фірм, компаній, індивідів. Існують також і нетипові державні суб'єкти міжнародних відносин (приміром, Ватикан).

Національна держава шляхом створення союзів та коаліцій, двосторонніх та багатосторонніх зв'язків підтримувала баланс сил та інтересів у міжнародній системі, забезпечуючи тим самим необхідний порядок і стабільність. Але процес глобалізації вніс радикальні зміни у становище і статус держави, змусивши її адаптуватися до мінливого і взаємозалежного світу. Виникли нові типи держав - віртуальні держави, мікродержави - де більше не існує чіткого поділу на зовнішні та внутрішні справи. Державна влада дедалі частіше і в більшому обсязі мусить передавати частину своїх функцій наднаціональним структурам, ділити з ними свої управлінські функції, а отже, й створювати нові моделі світополітичного управління.

Як свідчить практика, в останньому десятилітті незбалансованість міжнародних відносин зростає, тому що **на міжнародну політичну арену, окрім держав, вийшли також інші самостійні суб'єкти**. Це різні **соціальні** (національні, конфесійні, демографічні тощо) **групи**, які будують окремі відносини зі своїми прибічниками за кордоном; **міжнародні організації**, що регулюють ті чи інші відносини між політичними суб'єктами; **транснаціональні компанії**, що ведуть економічну діяльність у різних країнах; всілякі корпоративні структури (ЗМІ, громадські організації, туристичні фірми, терористичні угруповання тощо) та навіть **окремі особи** (колишні політики - посередники у врегулюванні конфліктів).

Міжнародні організації виникли у давнину й удосконалювалися з розвитком суспільства. У сучасному світі міжнародні організації забезпечували спілкування держав. Міжнародна організація - це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на підставі міжнародного договору для здійснення співробітництва у політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших сферах. Вона має для цього систему органів, певні права і обов'язки, обумовлені правами і обов'язками держав-учасниць. Міжнародні організації поділяють на два типи: 1) міжнародні, або міжурядові; 2) неурядові.

Ці типи мають свої особливості й ознаки, а також види: політичні; економічні; воєнно-стратегічні; громадські; культурні; ідеологічні; науково-технічні.

У практиці міжнародного життя виділяють їх рівні: глобальний (наприклад, ООН); регіональний (ЄС, ОАД); надрегіональний (Рух неприєднання); двосторонній (наприклад організація "Україна-США").

Варто зазначити, що багаторівневність - це одна з істотних рис сучасних міжнародних відносин. У свою чергу, неурядові організації, що відрізняються складнішою організаційною структурою, можуть бути змішаними, тобто можуть охоплювати і неурядові структури, і громадські організації, і навіть окремих індивідуальних членів.

Нині у світі існує понад шість тисяч міжнародних організацій, які є складовими елементами народжуваного глобального громадянського суспільства. Центральне місце в системі цих організацій посідає Організація Об'єднаних Націй. ООН об'єднує 192 країни світу. Вищим органом ООН є Генеральна Асамблея. Проблемами забезпечення миру займається Рада Безпеки, до якої входять 15 членів - п'ять постійних (США, Великобританія, Франція, Росія, Китай) і десять не постійних, які змінюються кожні два роки. До структури ООН входять Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Міжнародний суд ООН та ін. Ці організації органічно влилися у систему міжнародних відносин і як самостійні організації.

За приклади різних міжнародних організацій можуть слугувати:

- - регіональні організації - Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Ліга арабських держав (ЛАД);
- - організації економічного характеру - Міжнародна торгова палата (МТП), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);
- - організації, що опікуються окремими галузями світового господарства, - наприклад, Організація країн - експортерів нафти (ОПЕК);
- - політико-економічні - Організація африканської єдності (ОАЄ);
- - професійні організації - Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) та демографічні - Всесвітня асоціація молоді (ВАМ);
- - організації в галузі спорту і культури - Міжнародний олімпійський комітет (МОК), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти і культури (ЮНЕСКО);
- - військові - Організація північноатлантичного договору (НАТО), Тихоокеанський пакт безпеки (АНЗЮС);
- - профспілкові організації, релігійні організації, організації на захист миру і солідарності, а також громадські організації на допомогу певним напрямкам людської діяльності, скажімо, охороні здоров'я - Міжнародний Червоний Хрест (МЧХ) або збереженню довкілля - "Грінпіс".

Величезну роль на міжнародній арені відіграють міжнародні монополії, або транснаціональні корпорації (ТНК). їхня мета - здобування надприбутків, а діють вони через свої філії в різних країнах. До найбільших серед них слід віднести Microsoft, Coca-Cola, IBM, McDonald's.

Міжнародна (світова) політика становить ядро міжнародних відносин і являє собою політичну діяльність суб'єктів міжнародного права (держав, міжурядових та неурядових організацій, спілок тощо), пов'язану з вирішенням питань війни і миру, загальної безпеки, охорони довкілля, подолання відсталості й злиднів, голоду та хвороб. Інакше кажучи, світова політика спрямована на розв'язання проблем виживання і прогресу людства, вироблення механізмів узгодження інтересів суб'єктів світової політики, відвернення і вирішення на вітових, глобальних та регіональних конфліктів, створення справедливого порядку у світі.

3. Світовий політичний процес

Сукупна діяльність соціальних спільнот, інституцій, організацій та окремих осіб

(суб'єктів), які мають політичні цілі, визначає сутність сучасного світового політичного процесу, який розгортається і в окремих країнах, і на регіональному та глобальному рівнях. Останні роки позначені тим, що світ загалом і всі його складові стрімко змінюються. З одного боку, у світогосподарських і політичних зв'язках зберігаються дезінтеграційні процеси, помітно зростає розрив в економічному розвитку багатьох країн, з другого-на глобальний політичний процес впливають дедалі потужніші інтеграційні тенденції в економіці: динамічне формування *світового* ринку, розвиток світових продуктивних сил, успіхи науково-технічної революції.

Водночас провідним критерієм світового політичного процесу стає рух народів і держав шляхом демократії. Панує прагнення народів розбудувати сучасне демократичне громадянське суспільство і правову державу, в якій би реально існували політичний плюралізм, поділ влади, національна культура й місцеве самоврядування, економічні, політичні, соціальні та індивідуальні свободи і права, високий рівень добробуту народу, його надійна соціальна захищеність.

Головною особливістю сучасного світового політичного процесу є одночасний розвиток двох протилежних тенденцій - до об'єднання і до розмежування. Перша тенденція проявляється у формуванні світових продуктивних сил, розвитку НТР, інтернаціоналізації господарської діяльності в масштабах регіонів і цілого світу, в інтеграції різних факторів виробничого і невиробничого призначення, у прогресі сфери управління макроекономічними та виробничо-технологічними інноваціями. Відцентрові тенденції обумовлені одночасним існуванням на планеті народів, спільнот і держав, які перебувають на різних стадіях цивілізаційного і формаційного розвитку, а також величезними відмінностями у рівні добробуту, культури й освіти, медичного забезпечення, зайнятості, проблем етнічного і релігійного характеру. Такі чинники стають дезінтеграційними, породжують відчуженість між людьми, недовіру між державами і як наслідок - суперечки, конфлікти, війни.

Специфічність міжнародних політичних процесів полягає в тому, що тут не існує єдиного легітимного центру примушування, такого собі джерела влади, яке б мало незаперечний авторитет серед усіх суб'єктів міжнародних зв'язків. Але як окрема галузь політичних відносин міжнародна сфера політики регулюється різними нормами: політичними, правовими, морально-етичними та ін.

Сутність світової політики розкривається як через аналіз загальнолюдських проблем, так і через поняття національного інтересу, що лежить в основі діяльності будь-якої держави. Справді, що спонукає до певних кроків держави на міжнародній арені; заради чого вступають вони у взаємовідносини з різними країнами?

У політиці завжди присутні загальнозначущі або групові інтереси, а в міжнародній політиці - здебільшого національні інтереси. Національний інтерес - це усвідомлення і відображення в діяльності політичних лідерів корінних потреб національної держави. А потреби полягають у гарантуванні національної безпеки та умов для самозбереження й розвитку суспільства.

У форматі концепції "національний інтерес" доволі вагомою постає проблема балансу сил та інтересів, що є важливим чинником стабільності у світовій політиці. Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що у світовій політиці відсутня ієрархія, немає центральної влади, але присутня величезна кількість суверенітетів, які, хоча й не рівні, однак рівноправні і не визнають над собою іншої вищої влади, окрім самих себе. Це й спричиняє відсутність стабільності. Колишній держсекретар США Г. Кіссінджер зазначив, що в міжнародній системі, для якої характерна наявність п'яти-шести великих держав і багатьох менших держав, порядок має виникнути переважно (як і в минулі століття) на базі примирення і балансування суперницьких національних інтересів. Нині світовий політичний процес позначений

переходом від біполярного до багатопольярного світу при збереженні домінуючих позицій США. У ньому беруть участь дві сотні суверенних держав. Для нього характерні процеси демократизації багатьох спільнот і держав. До світової політики долучені сотні мільйонів людей. Відбувається складний двоєдиний процес глобалізації політичних та економічних взаємозв'язків. Значно підвищилась керованість світової політики. Домінантою стала проблема зміцнення міжнародної безпеки, усунення феномену війни із життя людства. Проявилися тенденції до демократизації основних сфер міжнародної та національної життєдіяльності, до зростання у світі ролі різних представницьких сил і рухів, самої людини у світовій політиці. До характерних рис світового політичного процесу слід віднести:

- - наявність центру, яким є сьогодні Організація Об'єднаних Націй; взаємодія країн "вісімки"; діяльність провідних міжнародних інституцій та організацій - НАТО, МВФ та ін.;
- - висунення на перший план глобальних проблем розвитку людської цивілізації;
~ нарощування тенденцій до співпраці, зростає розмаїття політичного розвитку;
- - суперечливу взаємодію дедалі ширшого кола суб'єктів світової політики, зростання ролі людини, її прав, свобод і життєвих інтересів;
- - складну сукупність базових (центральных) і периферійних, транснаціональних, регіональних, національних і локальних, цивілізаційних і етнополітичних процесів; суперечливу дію тенденцій до "багатопольосного" і "однопольосного" (США) світу; колізійну взаємодію між провідними міжнародними центрами (США, Західна Європа, Росія, Китай, Японія, "нові індустріальні країни"); суперечності між цивілізаціями (західною, східною, ісламською, російською та ін.);
- - багатоманітність соціально-політичних сил, засобів, форм і методів реалізації політики;
- - суперечливі спрямування: спадкоємність і новизну, визначеність і непередбачуваність, переплетіння революційних та еволюційних начал, усвідомленість і стихійність.

В архітектоніці новітнього світогляду виявилися деякі загальні закономірності світової політики міжнародних відносин, які визнаються всіма сучасними науковими течіями. Однією з таких закономірностей є зростання взаємозалежності країни. А це може означати одне: у міжнародних відносинах виникають загальні інтереси, які можна реалізувати тільки спільними зусиллями.

З першою пов'язана друга закономірність, на якій особливо наголошують традиціоналісти і яку визнають не лише неомарксистичні, але й реалісти. Суть її полягає в тому, що держави - вже не єдині учасники міжнародних відносин і політика щодо нових акторів не може будуватися на традиційному тлумаченні зовнішньої політики. А тому уявлення про міжнародну політику як суперництво суверенних держав, насамперед супердержав, має бути скореговане з урахуванням процесів роззброєння і формування системи колективної безпеки.

Ще одна закономірність стосується міжнародного права. Відомо, що (з точки зору неолібералів) головними регуляторами міжнародних відносин виступають універсальні моральні норми, які кодифікуються і стають правовими імперативами. Близькими є позиції прибічників транснаціоналізму, які вважають, що основою і засобами підтримання світового порядку мають бути норми, структури, інституції та процедури позанаціонального і навіть наднаціонального характеру. Політичні реалісти і неомарксистичні дотримуються думки (хоча й з різних причин), що роль міжнародного права не слід абсолютизувати, бо воно може суперечити національним інтересам чи справедливості у відносинах між народами. Однак і ті, й інші визнають: попри те, що сучасні тенденції у міжнародному праві демонструють тісний зв'язок зі світовою політикою, тут відбуваються істотні зміни.

Ще одна закономірність стосується функціонування міжнародних систем. Представники

всіх основних парадигм визнають, що дедалі зростаючу роль у міжнародних зв'язках відіграє економіка. Хоча цю роль вони розуміють по-різному: неореалісти бачать в економіці ресурс влади, а для лібералів вона є фактором процвітання держави. Вважається, що спільною рисою всіх міжнародних систем виступає провідна, визначальна роль найпотужніших держав, а також стан їхніх взаємин. Виводяться також різні типи міжнародних систем і критерії їх класифікації.

Політична глобалістика: предмет, структура, категорії

Глобалістика - це система міждисциплінарних наукових знань про життєво важливі загальнолюдські проблеми. Політична глобалістика є одним із напрямків глобалістики. Вона виникла на початку 90-х рр. ХХст. для вивчення політичних аспектів глобальної проблематики, політичних причин виникнення і загострення загальнолюдських проблем, а також для пошуку шляхів їх розв'язання, які пов'язані з політичною сферою життєдіяльності суспільства.

У політичній глобалістиці виділяють чотири основні підходи до пізнання феномена глобальних проблем людства під політологічним кутом зору:

- 1) дослідження політичних аспектів загальнолюдських проблем в цілому;
- 2) політологічний аналіз глобальних проблем;
- 3) вивчення проявів глобальних проблем у конкретних регіонах світового співтовариства та їх впливу на розвиток там політичної ситуації;
- 4) формування теоретико-методологічних основ політико-глобалістичних досліджень.

Розвиток політичної глобалістики розширює й збагачує спектр політичних наук, а також дає новий імпульс до розширення й поглиблення глобалістики як системи міждисциплінарного знання. Політична глобалістика здатна нетрадиційно й інноваційно висвітлювати чимало важливих проблем міжнародних відносин і світового розвитку.

Політичні аспекти глобальних проблем сучасності

Особливості інтеграційних процесів, що охоплюють найрізноманітніші сфери життя людей, найгостріше проявляють себе в так званих глобальних проблемах сучасності. Глобальні проблеми сучасності - це проблеми, які зачіпають життєво важливі інтереси усього людства, усіх держав, народів, кожного мешканця планети, виступають в якості об'єктивного чинника розвитку сучасної цивілізації, набувають надзвичайно гострого характеру й загрожують не тільки позитивному розвитку людства, а й загибеллю цивілізації у випадку незнаходження конструктивних шляхів їх вирішення, та потребують для свого вирішення зусиль усіх держав і народів, усієї міжнародної спільноти.

Поняття "глобальні проблеми" в сучасному його розумінні увійшло у широкий обіг наприкінці 60-х рр. ХХ ст., коли вчені багатьох держав розпочали дослідження змін, котрі відбуваються в глобальній системі, й можливі їх наслідки. У стислий час сформувалося нове наукове поняття - "глобалістика".

Учені-глобалісти виділяють три основні групи глобальних проблем:

- 1. Проблеми, пов'язані зі сферою міжнародних відносин, що відображають протиріччя і об'єктивно необхідні перетворення.
- 2. Глобальні проблеми, сферу виникнення та прояву яких складають взаємовідносини особи та суспільства.
- 3. Глобальні проблеми взаємодії людини та природи. Це проблеми незбалансованості потреб життєдіяльності людей і можливостей довкілля.

Отже, до найгостріших глобальних проблем можемо віднести:

- ◆ екологічну проблему;
- ◆ підтримання миру;
- ◆ освоєння космосу та світового океану;

- ◆ продовольчу проблему;
- ◆ проблему народонаселення;
- ◆ проблему подолання відсталості;
- ◆ сировинну проблему; міжнаціональну проблему та ін.

У науковій літературі значне різноманіття підходів до характеристики особливостей виникнення глобальних проблем. Одні дослідники пов'язують їх появу з останнім десятиліттям. Інші - вважають, що їх генеза проходила впродовж усієї історії людства, але глобальними вони стали у XX ст. Ще одна група дослідників наголошує, що чимало глобальних проблем виникли первинно, деякі визрівали достатньо давно, але проявились виразно й на глобальному рівні лише з утвердженням в XVII-XVIII ст. капіталізму. На нашу думку, більшість проблем, які сьогодні ми пов'язуємо з глобальними проблемами сучасності, супроводжували людство впродовж усієї історії. До них, насамперед, відносяться проблеми екології, збереження миру, подолання бідності, голоду, неграмотності. Але після Другої світової війни, в результаті небачених масштабів діяльності людини, всі ці проблеми стали глобальними, виразили протиріччя цілісного сучасного світу і поставили людство перед потребою співробітництва. Можна виділити такі особливості глобальних проблем:

- ◆ вони мають планетарний, загальносвітовий характер, зачіпають інтереси усіх народів світу;
- ◆ загрожують деградацією й загибеллю усьому людству;
- ◆ потребують невідкладних та ефективних рішень;
- ◆ вимагають колективних зусиль усіх держав, спільних дій усіх народів.

Для розв'язання цих питань всесвітнього масштабу поруч із політичними вельми важливе значення набувають й науково-технічні передумови. Ефективна науково-технічна політика є важливою умовою розв'язання екологічної, сировинної, енергетичної та інших глобальних проблем.

Політичні аспекти глобальних проблем сучасності

Особливості інтеграційних процесів, що охоплюють найрізноманітніші сфери життя людей, найгостріше проявляють себе в так званих глобальних проблемах сучасності. Глобальні проблеми сучасності - це проблеми, які зачіпають життєво важливі інтереси усього людства, усіх держав, народів, кожного мешканця планети, виступають в якості об'єктивного чинника розвитку сучасної цивілізації, набувають надзвичайно гострого характеру й загрожують не тільки позитивному розвитку людства, а й загибеллю цивілізації у випадку незнаходження конструктивних шляхів їх вирішення, та потребують для свого вирішення зусиль усіх держав і народів, усієї міжнародної спільноти.

Поняття "глобальні проблеми" в сучасному його розумінні увійшло у широкий обіг наприкінці 60-х рр. XX ст., коли вчені багатьох держав розпочали дослідження змін, котрі відбуваються в глобальній системі, й можливі їх наслідки. У стислий час сформулювалося нове наукове поняття - "глобалістика".

Учені-глобалісти виділяють три основні групи глобальних проблем:

- 1. Проблеми, пов'язані зі сферою міжнародних відносин, що відображають протиріччя і об'єктивно необхідні перетворення.
- 2. Глобальні проблеми, сферу виникнення та прояву яких складають взаємовідносини особи та суспільства.
- 3. Глобальні проблеми взаємодії людини та природи. Це проблеми незбалансованості потреб життєдіяльності людей і можливостей довкілля.

Отже, до найгостріших глобальних проблем можемо віднести:

- ◆ екологічну проблему;
- ◆ підтримання миру;

- ◆ освоєння космосу та світового океану;
- ◆ продовольчу проблему;
- ◆ проблему народонаселення;
- ◆ проблему подолання відсталості;
- ◆ сировинну проблему; міжнаціональну проблему та ін.

У науковій літературі значне різноманіття підходів до характеристики особливостей виникнення глобальних проблем. Одні дослідники пов'язують їх появу з останнім десятиліттям. Інші - вважають, що їх генеза проходила впродовж усієї історії людства, але глобальними вони стали у XX ст. Ще одна група дослідників наголошує, що чимало глобальних проблем виникли первинно, деякі визрівали достатньо давно, але проявились виразно й на глобальному рівні лише з утвердженням в XVII-XVIII ст. капіталізму. На нашу думку, більшість проблем, які сьогодні ми пов'язуємо з глобальними проблемами сучасності, супроводжували людство впродовж усієї історії. До них, насамперед, відносяться проблеми екології, збереження миру, подолання бідності, голоду, неграмотності. Але після Другої світової війни, в результаті небачених масштабів діяльності людини, всі ці проблеми стали глобальними, виразили протиріччя цілісного сучасного світу і поставили людство перед потребою співробітництва. Можна виділити такі особливості глобальних проблем:

- ◆ вони мають планетарний, загальносвітовий характер, зачіпають інтереси усіх народів світу;
- ◆ загрожують деградацією й загибеллю усьому людству;
- ◆ потребують невідкладних та ефективних рішень;
- ◆ вимагають колективних зусиль усіх держав, спільних дій усіх народів.

Для розв'язання цих питань всесвітнього масштабу поруч із політичними вельми важливе значення набувають й науково-технічні передумови. Ефективна науково-технічна політика є важливою умовою розв'язання екологічної, сировинної, енергетичної та інших глобальних проблем.

Питання для самоконтролю:

1. Що ви розумієте під терміном «глобальні проблеми»?
2. Як розуміти визначення «холодна війна»?
3. Які основні країни світу впливають на світову політику?
4. Що таке «біполярний світ»?
5. Вкажіть на вашу думку 3 основні глобальні проблеми.
6. Які шляхи вирішення демографічної проблеми?
7. Які шляхи вирішення екологічної проблеми?
8. Які шляхи вирішення проблеми безпеки?
9. Які шляхи вирішення проблеми міжнародного тероризму?